

4) A szentistváni Székesfehérvárra vonatkozó források: **Károly János** Fejér vármegye története II. k. 17—57. l., **Pleidell Ambrusnak** a Századokban megjelent fenti dolgozata, **Marosi Arnold** a Magyar Művészetben közölt fenti tanulmánya, a székesfehérvári honfoglalás kori temetőkről már említett dolgozatai, továbbá A sóstói középkori temető Szivári Szemle 1934, 47. l., A szárazréti középkori temető. U. o 1936, 48. l., **Dr. Hóman Bálint**: Árpád-kori társadalom (Hóman Bálint Munkái, Magyar középkor, Bpest 1938, 403. l.)

5) Székesfehérvár kiváltságainak forrás munkái: **Károly János**: Fejér vármegye története II. k. Székesfehérvár kiváltságai (32. l.), A kiváltságolt prépostság és társaskáptalan (99. l.) fejezetei, **Dr. Hóman Bálint**: A magyar városok és polgári osztály kezdetei (Hóman Bálint Munkái, Magyar Középkor, Bpest 1938, 455. l.), U. az: A magyar pénzverés Szent István korában (U. o. 237. l.), **Sebestyén József**: A székesfehérvári prépostság és káptalan egyházi kiváltságai. Bpest 1926.

Szent István király tiszteletét őrző egyházi műemlékeink Székesfehérvárott.

SZENT ISTVÁN KIRÁLY halálának jubileumi évfordulója ráirányítja figyelmünket a templomépítő, Isten házait buzgó szívvel berendező és megajándékozó apostolkirály tiszteletére készült műemlékeinkre és azok történetére. Csodálatos, szent István szűkebb hazája, Székesfehérvár és Fejér vármegye mennyire szegény a bőkezű, műpártoló király emlékét fenntartó nagyobb szerű egyházi műalkotásokban. Székesegyházunkon kívül az említett területen összesen hat szentegyház vallja őt patronusának, ezek közül csupán az alcuti kir. hercegi udvari kápolna értékesebb műalkotás, míg Bakonysárkány, Inota, Polgárdi és Velence templomai, a székesfehérvár-maroshegyi kápolna egyszerűbb és újabb építmények, csak az inotai templom gótíves szentélye maradt fenn a középkorból. Néhány kisebb műemlékünk: a székesfehérvári ciszt. templom szent István freskója, a szent király koponyájának régi és új ereklyetartója és pár harangon kívül nincs is több szent István emlékét megőrkítő egyházi műalkotásunk. Szegénységünk okát a hosszan tartó török megszállásban kell keresnünk, mikor középkori egyházi épületeink jórészt elpusztultak. A felsorolt egyházak és műemlékek a magyar barokk újraéledt szent István kultuszának bizonyítékai, illetőleg a nemzet hősi és vallásos tradícióit erőteljesebben hangsúlyozó újabb évtizedek alkotásai. Ám a másodvirágzás sohasem fakaszt oly pompás, illatos virágokat, mint az első virágfakadás: ez magyarázza újabb szent István emlékeink szerényebb megjelenését.

Jelen cikkünkben *Székesfehérvár város szent István műemlékeiről* lesz szó. Legközelebb, ha alkalom adódik, Fejér vármegye

egyházi szt. István emlékeit óhajtjuk ismertetni. Az utóbbiakra vonatkozó műtörténeti adatok általában oly szegényesek, hogy azoknak kibővítése még időt igényel.

A székesfehérvári székesegyház építését megelőző körülmények ismeretesek.¹⁾ Helyén temető állott, közepén szt. Jakab apostol tiszteletére épült templommal, melyet a török kitakarodása után a város új lelkipásztorai, a jezsuiták szt. István tiszteletére szentelt plebánia templommá alakították át.²⁾ E roskadozó régi templom helyére a hívek új plebánia egyházat emeltek. Először megépültek a tornyok (1702—1745), majd *Buffler (Buffleur)* székesfehérvári jezsuita atya 1758 év nagyhetében tartott missziós-beszédeinek hatására megkezdették magának a templomnak építését³⁾ s mint az a templom karzata fölött olvasható fölírásból kitűnik: tiz év alatt, 1768-ban be is fejezték. A festett fölírat — «*Pietas. Senatus. Popolique. Alb. Deo. Optimo. Maximo. In honorem S. Stephani Primi Hung. Regis et Apostoli. E Fundamentis. Erexit Anno 1768.*» — világosan bizonyítja, hogy a fehérvári hívőket nagy vállalkozásukban szt. István király iránt érzett hála és tisztelet ihlette. Hogy a szt. király emlékéhez ragaszkodó eme hűség milyen áldozatkész volt, azt nem csupán az építés gyors befejezése bizonyítja, hanem az építés után hat évvel készült egyházlátogatási jegyzőkönyvtervezet⁴⁾ is, mikor megállapítja: «*Éz a templom a kiváló előljáróság rendkívüli búzgóságának és a polgárság hasonló bőkezűségének szerencsés csillagzata alatt épült fel.*» Pedig — olvassuk alább, azon szegényasszony nagszerű áldozatkészégére utalva, ki az adakozók közt elsőnek tette le «*Máriás*» tallérját a szent célra — «*Initium fuit tenue, neque ullus certus Fundus. Cum unico Mariano coepta fodi Fundamenta.*» Székesfehérvár első püspöke, *Sélyei Nagy Ignác* 1777-ben, székfoglaló magyar beszédében joggal hivatkozhatott a fehérváriaknak szt. István tiszteletéből fakadt áldozatkészégére, midőn cserébe a szt. király különös oltalmát kérte: «*Tekintsd e város Lakosainak tiszteletedhez való nagy buzgóságokat lát, mely vidám arczával önként, jó kedvből utolsó filléreket is arra áldozták, hogy szent nevednek emlékezetére az egy élő Istennek ez a böcsös, ékes, és ritka szépségű Templom föl épüljön.*»⁵⁾

Egyházunk — melyet, *Mária Terézia* 1777-ben megalapítván székesfehérváregyházmegyét, *VI. Pius* pápa székesegyházi rangra emelt — provinciális barokkstílusban épült. Tervező építésének neve mindmáig ismeretlen. Ellenben szívesen ide iktatjuk, mindazon, a templom építésénél működő építésszek és építőmesterek neveit, kiknek fehérvári munkálkodására *Schoen Arnold* jeles műtörténészünk újabb kutatásai némi fényt derítettek.⁶⁾ *Sauer Leonard* és *Schwicker János György* bécsi építésszek a székesfehérvári jezsuita superior-plebános meghívására az 1702-ben tör-

tént toronyrenoválási munkálatokat vezették. *Hatzinger Pál* építőmester az 1743—44-i déli torony restaurálását végezte. *Grabner Márton* építőmester az 1758-ban megindult templomépítést vállalta, 1763-ban történt halála után munkáját *Schadtner (Schattner) Márton* vette át, de a befejezés dicsősége 1768-ban *Grabner Márton* fiának, *János Mihálynak* nevéhez fűződik, 1746-ban a plebánia templortorony kőfaragó munkálatait *Weigel János*, 1770-ben mindkét torony kőfaragó munkálatait *Hondler János Mihály* vállalta. Tudjuk azt is, hogy az 1742-i toronyrenoválás ács munkáit *Reichenhueber János Péter* ácsmester végezte.

A templom első felszentelése körül némi bizonytalanság uralkodik. Az 1774-i egyh. látogatási jegyzőkönyvtervezet röviden ennyit mond a plebániaegyház felszenteléséről: «Consecravit Ecclesiam Illmus D. *Antonius e Comitibus de Réva*, Electus Episcopus Corczolensis, S. C. et Reg. Ap. Maj. Consiliarius, et per Dioecesim Strigoniensem in Pontificalibus Suffraganeus.» Az 1805-i can. visit. 1772-re teszi a felszentelést. A székesegyháznak 1817-i egyh. látogat. jegyzőkönyve viszont kételkedik abban, vajjon csakugyan fel van-e szentelve a templom, mert csupán a hajó falán láthatók konsekrációs keresztek. Tekintetbe véve Székesfehérvár város 1775 dec. 4-i tanácsülésének jegyzőkönyvében foglaltakat, mely arról tudósít bennünket, hogy a főoltár építése csak ezen évben fejeződött be: feltehetjük, hogy a szentély falainak s az oltár hátvédjének a szentelés megtörténte után lefolytatott műmárványozása a szentélyen eltüntette — helytelenül ugyan — a konsekrációs kereszteket. Erről csakhamar megfélekeztek, innét magyarázható a szentelés megtörténte felől való későbbi kételkedés. A bizonytalanságot megszüntetendő, az 1866-ban megejtett restaurálás után *Simor János*, akkor győri püspök még azon év nov. 25-én újra felszentelte a templomot.

Székesegyházunk külseje rendkívül egyszerű. Az oldalfalak tömegükkel hatnak, a rajtuk nyitott, magasra helyezett 3—3 barokkvonalas ablak közül 2—2 a hajót világítja meg, a két belső az oratoriumokra nyílik, melyeknek a szentélyre szolgáló szép-művű áttört rácsozata bőven beengedi a világosságot a szentélybe is. A legutolsó restaurációnál kiderült, hogy a tornyok alsó része a régi templom tornyainak maradványa. Kár is volt az eredeti vaskos támpilléreket lebontani, viszont szerencsés újítás az eredeti toronyablakok gótikus kőkereteinek kiszabadítása. Úgy látszik, az új tornyokat, melyeket 1807, illetve 1815-ben megmagasítottak, a középkori alapfalakra rakták rá s azokat barokksisakkal fejezték be. Az aránylag egyszerű homlokzaton a díszítő elemek a közép-tengely felé vonzódnak: a kapu fölött Székesfehérvár szab. kir. város címere ékeskedik barokk-keresztes dült mezőben, melynek felső peremén három virágfüzéres urna áll. A homlokzat felső

részének egyhangúságát barokk keretezésű, széles, magas ablak töri meg. s legfelül a két torony között három szobor: szt. Istváné, szt. Lászlóé, szt. Imréé zárja az aránylag egyszerű, de tipikus barokk homlokzatot, amit még korhűbbé tesz a talajtól a koszorúpárkányig felfutó, az egész homlokzatot egybefoglaló hat falsáv.

A templom belső méretei hatalmasak és arányosak: hosszúsága 44 m., ebből 6 m. esik az előtérre, 28 m. a hajóra és 10 m. a szentélyre; szélessége 19 m., melyből 3—3 m. esik az egymással szembenező oltárfülkékre; magassága a kupola közepén 19 m. A műbirálat az épület szerkezetét kissé nehézkesnek, részleteit elnagyoltnak, kupoláit nyomottaknak véli.⁷⁾ A kupolák változatos szerkezetét, az oltárfülkéknél keskeny s szinte szabályosan kerek fiókboltozatait mi türelmesebb szemmel nézzük. A hajó közepén diszkrétén benyomuló támpilléreket szürkés műmárványlapokkal fedett féloszlopok teszik könnyedebbé, e féloszlopok megisméltödnék az oltárfülkében; a vörös műmárvány burkolat fedte oszloplábak a hajót körülfutó sötétvörös, műmárvány burkolatú, magas, sima párkányra támaszkodnak, ennek műmárványozása a legutóbbi restauráció újítása volt. A szentély féloszlopai, melyek az áldoztató rácsok sarkaiban négyes kötegben futnak fölfelé, bent a szentélyben, az oratoriumok külső sarkainál hármas, az oltár hátvédjének korinthusi oszlopai mellett jobbról-balról viszont ismét négyes kötegek, végig vörösmárvánnyal burkoltak s kezdettől fogva hasonló színezetű magas márványos párkányra épültek. Templomunk összes féloszlopait keményfából készült, elbarokkizált aranyos korinthusi oszlopfők koronázzák. Az oszlopfők aranyozását a tiroli származású, a bécsi képzőművészeti akadémia volt növendéke, *Linzer György Anzelm* végezte, ki 1768-ban már Fehérvárt dolgozott, majd 1774-ben felsőbb rendelkezésre itt polgárjogot nyert. Ő végezte a főoltár aranyozási munkálatait is, *Kellner (Keller) Márton Károly* segédkezésével. Az előbbi később városi iskolánk rajztanítója lett és 1813-ban halt meg.⁸⁾

A hajó elejének építészeti kiképzése egyszerű, de izléses. A sekrestyék fölött tágas karzatok emelik a térhatást, belsejükbe a hajóból nyíló ajtókon át juthatunk. A baloldali ajtó fölé épült az alácsüngő hármas megosztású virágfüzérrel s a csinos domborművekkel ékesített szószék. Hangfödélén keresztet tartó tiarás alak, az egyház jelképe ül, ölében a 10 parancsolat tábláját tartja, gomolygó felhőkön harsonás angyal áll fölötte, a födél peremén pedig egy elesett alak fekszik, mögötte ledőlt csonka istenbálvány, egyik kezében, mellyel a földre támaszkodik, hasonlóan bálványszobrocskát szorongat, másik kezével pedig az oltár felé mutat. A törvény és az Ige győzelmét jelenti e szoborcsoport a pogány-

ság felett, mely végleg elvettetett. Majd mint látni fogjuk: az egész plasztikai mű eszmei motívumait valószínűleg a hajó első mennyezetének freskójáról vette.

A jobb oldali ajtó fölé beépített fekete márványtábla aranyos latin felírása *Mária Terézia* legdrágább ajándékáról tanuskodik: a királynő 1778-ban templomunk őrizetére bízta első királyunk hiteles ereklyéjét, szent István koponyacsontját. A hivek padjai egyszerű, izléses, barokkos hajlatú faragványokkal ékesek; a templom hajójának padozatát kehlheimi, a szentélyét színes márványlapok födik.

A szentélyt a hajótól vörösmárvány áldozópad választja el. A sekrestyeajtók fölött vörösmárvány mezőben egyházi szertartásaink jelvényeinek fából faragott rokokos stílusú domborművei ragyognak, az ajtókat koronázó párkányzatok szélein élénk mozdulatú barokk angyalkák ülnek s a párkányok belső mezőin aranyos virágfüzerek futnak át. Szentélyünk fényes márványburkolata ünnepies hangulatot áraszt, bár sárgásba áthajló vörös színe kissé kirívó. Sajnos, a szentélynek a sekrestyékre nyíló két-két ablakát a legutóbbi restauráció sem tehetette szabaddá: látszik, hogy a templom eredetileg nem székesegyháznak épült, a később készült káptalani stallumok és a püspöki trónus elfödik a nemesen kiképzett ablakokat, sőt a tökéletes térhatást is rontják.

Székesegyházunknak összesen 7 oltára van: 2 a kapu melletti oldalkápolnáknak, 4 a hajóban, a főoltár a szentélyben.⁹⁾ A karzat boltíve alatt levő jobboldali kápolna Szűz Mária tiszteletére készült, a baloldali — keresztelő kápolna — Szent Istváné. Mintkettőbe vasból kovácsolt, virágos motívumokkal ékesített, szép művi kapukon át juthatunk. A szent István kápolna vörösmárvány oltára, különösen a tabernakulum, melyet az utolsó restauráció helyezett vissza az oltárra, remek kis barokk építmény. *Sellyei Nagy Ignác* szentelte fel 1779 aug. 19-én.¹⁰⁾ *Prifach József* nagyprépost költségén Szász Gyula által készített szent István márvány mellszobor a múlt évi restaurációnál kápolnájának jobb oldali falán nyitott, külön fülkében kapott helyet. Régebben az oltár fölött állt, azon mélyedésben, melyben eredetileg a szent koponyaereklyéjét őrizték a Mária Terézia féle hermában, kovácsolt, aranyozott barokk stílusú vasrács mögött. E rácsot most a Székesfehérvári és Fejérmegyei Múzeum őrzi. Szűz Mária kápolnájának műmárvány oltárát a legutóbbi restauráció alkalmából készítették, a szent István kápolna oltárának mintájára.¹¹⁾

A hajóban lévő mellékoltárok stípeze szürkés, rózsaszínes márványból készült, liturgikus szempontból valamennyi u. n. elmozdíthatatlan oltár (altere fixum) s valamennyinek hátvédjét szürkészöldre márványozott fából építették. A mellékoltárok szélén, homorúból domboruba átmenő záróvonalas kis emelvényeken

gömbölyű idomú, élénk mozdulatú, fehér angyalkák, ülnek a hátvédek barokkos rajzú tetővonalának végpontjain pedig fából faragott, hatalmas, formás mozgású szentek szobrai állnak. Az oltárképek kereteinek csúcsán aranyozott hitjelvényeinket bájos puttok környékezik és a képkeretek behajló barokkvonalának sarkaiban aranyos virágokkal teli rokokó stílusú kosarak díszlenek. Belépve a hajóba, a jobbra eső első oltárt szt. Anna tiszteletére állították, az oltárkép őt ábrázolja, midőn a gyermek szt. Szület felajánlja Istennek. Az oltárkép alatt látható kisebb kép a bold. Szűz szeplőtelen fogantatását jelképezi, az oltár mellett álló szobrok Ábrahám pátriárkát és a lantos szívű Dávid királyt állítják élénk — Oltárunkkal szemközt levő mellékoltár Nepomuki szt. Jánosé, az oltárkép a török után történt telepítések óta Sze­feh­v­árt is buzgón tisztelt szent irgalmasságát dicsőíti. A kisebb kép szt. Márton püspököt ábrázolja, az oltár melletti szobrok pedig szt. István első vértanút és poitiersi szt. Hilarius egyházatyát. — A hajó melső részeiben helyet foglalói jobb oldali mellékoltár képen a művész neve föl van jegyezve; festette *Cimbal*: „Cimbal inv. et p.“, ugyanaz, ki a mennyezet freskóit festette, sőt valószínűleg a többi oltárképet is. Egyik sem műemlek, alakjaik többnyire elrajzoltak, azonban ájtatos felfogásuk, nyugodt kidolgozásuk, népszerű témáik, a hozzájuk fűződő fehérvári tradíció kedvessé teszi előttünk valamennyit. Jobb oldali melső oltár­fülkénk oltárképének tárgya: szt. László király lankadt erejű vitézei öröme és hitük ébresztésére a besenyők ellen 1089-ben, Erdélyben viselt háborúja alkalmából vizet fakaszt a sziklából. Szt. László oltárának kisebb képe szt. Erzsébetet, a két oldalszobor szt. Péter és Szt. Pál apostolokat ábrázolja. — A szemközt fekvő oltár szt. Imre herceget vallja patrónusának: a nagy oltárkép liliomot tartó szentje szűzi királyfiunkat állítja élénk; liliomból villám száll alá és összetöri a rendetlen kívánságokat jelképező Asmodeus nyílát. A kis oltárképen a királyi vérből származó, de a pásztori életet választó szt. Vendelt látjuk, kit városunknak régi földműves és pásztor népe különösen tisztelt és szeretett. Szt. Imre oltára mellett keresztelő szt. János és szt. János apostol, evangelista szobrai állnák őrt, mindketten a szűzies, kemény élet példaképei.

A főoltár és hátvédjének kiképzése mestermű: egységes, finom, klasszikusan komoly, mindemellett változatos. Egy ugyanazon művész elgondolása. A főoltár bőkezű építetjéről és zseniális építőjéről,¹³⁾ *Hillebrandt Ferenc Antal* bécsi építésről az 1774-es egyh. látog. jegyzőkönyvtervezet így emlékezik meg: „Pro ara Principe Augustissima Benefactrix sumptus nuper addixit, comissa Delinationis et Erectionis cura omni Architecto Regio et Aulico Dno de Hillebrand.“ A magyar oltárokat ismertető,

minap megjelent művészettörténelmi munka a következő rövid jellemzést adja főoltárunkról: „F. A. Hillebrandt, a bécsi udvari főépítész oltárában kettőnként összefogott hatalmas oszlopaival, vízszintes egyeres vonalú párkányzataival, nyugodt kialakítású oszlopszékeivel a klasszicizmus felé irányuló formalehiggadás útját jelölte ki. Példája a következő évtizedek számos alkotásán éreztette hatását.”¹³) Oltárunk alsó része koporsó alakú, fekete márványból készült, aranyos levélfüzérekkel díszített építmény. Sárgás erezetű fehér predelláin hat, tűzben aranyozott bronz gyertyatartó ékeskedik. A fehér alapú, erősen kékeres felső építmény sárgásan erezett fehér oszlopai közt nyílik a XVIII. század vég szabadságos művészi elgondolásának szüleménye: a forgatható tabernákulum. Az egyház ma már szigorúan tiltja az eféle szerkezetnek alkalmazását, a régieket, tekintettel arra, hogy azok rendszerint művészies alkatúak, azonban megtűri. Tényleg, tabernakulumunk üregesen kivájt és tűzben aranyozott lemezekkel fedett ajtaja ékessé teszi az oltárt, az aranyos és márványos környezet központjává. Tabernakulumunk ragyogó üregében ünneplés alkalommal a klasszicizmus és biedermeier korának nagynevű magyar ötvös mestere, *Szentpétery József* készítette feszület díszlik. A 247 és fél lat súlyú, 3 baluszteres gömbös talpán leveles és virágcsokros, hármaskarú keresztág végződésű pedig barokkleveles, kagylós, rácsos díszítésű ezüst feszület, mely *Barkóczy László br.* szfehérvári püspök megrendelésére 1847-ben készült, a magyar ötvösművészet remekei közé tartozik.¹⁴) Az oltárszekrény magas, kékes márvány tetején az evangéliumos könyv s rajta Isten Bárányának formás szobra nyugszik; sajnos a gyertyatartók mögött térdeplő angyalok nehézkesek, kidolgozatlanok.

A főoltárt két oldalról körülölelő félköríves hátvéd gyönyörűen formált korinthusi oszlopai közé iktatott fülkékben jobbról-balról egy-egy szépen redőzött ruhájú, életelevenen, fából faragott, hatalmas fehér szobor áll: szt. Erzsébeté és szt. Terézé, melyek szerencsésen beleillenek a szentély komoly és gazdag építészeti formáiba. A szoborfülkék boltozata kagylós kiképzésű; felülről virágfüzerek borulnak rájuk. Alattuk, felettük finom plasztikai művekben gyönyörködhetünk, melyeknek a már említett *Kellner Márton* a szerzőjük, ki nem csupán a főoltár építését vezette, Hillebrandt megbízásából, hanem mint szobrász annak plasztikai díszítésénél is érdemeket szerzett. Rajta kívül a műtörténelem még *Huber Pál* nevét jegyezte fel, mint a székesfehérvári szt. István templom dekoratív plasztikai műveinek alkotójáét.¹⁵)

Szt. Erzsébet szobrától balra eső alsó vörösmárvány falmezőbe beiktatott fehér reliefen szentünk legmegkapóbb erénye, az alamizsnálkodás jut szóhoz; a szobor fölötti dombormú

viszont szt. Erzsébetet, mint a betegeket áldozatkészen gondozó fejedelemasszonyt dicsőíti Schoen Arnold szerint a „rokokos hangulati reliefen a betegeket ápoló szt. Erzsébet profiljában Mária Terézia arcát örökítette meg Kellner az 1741. évi koronázási emlékérem alapján, mely érmet *Donner Matheus* készítette.“ Szt. Teréz szobra alatt lévő fehér dombormű a nagy misztika apotheosisa: előtte feszület, kezében toll, utalás Istenben elmélyedt írásaira; a szobor fölött látható relief hasonlóan nagyszerű szimbólum: a felhőkön ülő, zászlót tartó, győzelmes Krisztus szeggel fúrja át szentünknek kezét, melyet egy kis angyal tart eléje. Az oltár hátvédjét ötszörösen előre ugró, gazdagon tagolt, vízszintes egyenes vonalú párkányzat koronazza, a mellső két korinthusi oszlop fölött aranyos virágfüzérrel koszorúzott fehér urnák díszeskednek, a kettős oszlopok záró párkányzatának szélein térdeplő angyalok, közöttben királyi koronával végre teljessé teszik a valóban királyi képet, melybe szervesen illeszkedik bele az oltárkép tárgya és művészi stílusa. Az utóbbira később visszatérünk, itt most csupán csodálatunknak adunk kifejezést: a főoltár hátvédje, az oltárkép, az egész szentély — jóllehet oldalfalainak plasztikai díszítései már inkább rokokó izlésben készültek — beszédes bizonyíték arra, hogy még a klasszicizmusba áthajló, késői barokk is milyen gyönyörű egységbe tudta olvasztani a képzőművészetek három ágának, az építészetnek, szobrászatnak és festészetnek művészi elgondolásait.

Kúthy István.

1) Pauer János: Emléklap a székesfehérvári székesegyház beszentelési ünnepére, nov. 25-én, 1866. Székesfehérvár, 1866. — U. a.: Nelelejts a székesfehérvári székes- és plebániaegyháznak százados ünnepére 1768—1868. Székesfehérvár. é. n. — Pauer Johannes: Historia dioecesis Alba-Regalensis ab erecta sede episcopali 1777—1877. Albae-Regiae 1877.

2) Responsio Puncta Conscriptiois a parcho 1. r. civ. Albareg. a 1761. porrecta. Széheférvári püsp. levéltár. No. arch. 8001. nr. 2.

3) U. o.; továbbá Schoen Arnold: Paumgartner és Buffleur Székesfehérvári Szemle. 1932. 4-6 sz.

4) Conscriptio Parochiae Alba-Regalensis confecta anno 1774 et praesentata mense Aprili die ... Pp. Ltár Nr. arch. 8001 nr. 1.

5) Acta Ecclesiae Alba-Regalensis ann. 1777 et 1778. Pag. 65. Pp. Ltár Nr. arch. 5801. nr. 1.

6) Schoen Arnold: Deutsche Meister in Stuhlweissenburg im 18. Jahrhundert. Deutsch-Ungarische Hermatsblätter. 1932. Heft. 4.; továbbá U. a.: Székesfehérvár 18. századbeli építőmesterei. Székesfehérvári Szemle 1931 10—11 sz., továbbá U. a. Székesfehérvár 18. századbeli kő- és képfaragói. U. o. 1931 6. sz.; továbbá U. a.: Székesfehérvár 18. századi mesterei. U. o. 1933 1. sz.

7) Kaposy János: A barokk mennyezetfestés emlékei Székesfehérvárt. Magyar Művészet. 1930 7. sz.

8) Schoen A.: Deutsche Meister in Stuhlweissenburg ... Deutsch—Ung. Hbl. 1932 H. 4. U. a.: Székesfehérvár 18. századbeli festői. Székesfehérvári

Szemle 1931 4. sz. és U. a.: Székesfehérvár 18. századbeli kő- és képfaragói. 1931 6. sz.

⁹⁾ Bővebb ismertetésüket, főként hittani értelmezésüket l. Pauer J.: Emléklap... c. művében 32 l. és következőkön.

¹⁰⁾ Acta Eccl. Alb. Reg. ann. 1778—80. Pp. Ltár. Nr. arch. 5901. nr. 2.

¹¹⁾ Szűz Mária kápolnájával kapcsolatban megemlítjük, hogy az 1774-es egyh. látog. jegyzőkönyvtervezetben a következő megjegyzés foglaltatik: «E Tribus Sacellis, unicum perfici hucusque potuit, in quo elegans stat Ara Magnae Matris honoribus dedicata.» Tehát az eredeti Szűz Mária oltár szép építmény volt s ami még érdekesebb, e rövid feljegyzésből az is kiténik, hogy a régi plebániatemplom épületébe három kápolnát terveztek. Hol lehetett a harmadik? Talán az egyik sekrestyét, az északit, amelynek mennyezetét freskók díszítik, szánták eredetileg mellékkápolnának.

¹²⁾ Juhász Viktor dr.: Adatok Székesfehérvár multjából. Magyar Művészet, 1930 7. sz.

¹³⁾ Rados Jenő: Magyar oltárok. Budapest, 1938 75. l.

¹⁴⁾ Leírását Mihalik Sándor dr.-tól l. A régi Buda és Pest iparművészetének kiállítása. Leíró lajstrom. Budapest, 1935. Szentpétery saját kézírású költségvetését és a feszület áráról szóló nyugtát püsp. levéltárunknak legutóbbi rendezése alkalmából a székesegyház 1848-ban történt belső megújításának költségiratai közt leltük meg. A feszület 529 pengőforintba került.

¹⁵⁾ Schoen A.: Deutsche Meister in Stuhlweissenburg... Deutsch-Ung. Hbl. 1932. H. 4., továbbá — U. a.: Székesfehérvár 18 sz. kő- és képfaragói. Székesfehérvári Szemle 1931. 6. sz.

Folytatjuk.

Prohászka Ottokár emlékezete.

EGY ÉVVEL a nagy püspök halála után 1928 ápr. 2-án Fejér vármegye és Székesfehérvár törvényhatóságai ünnepélyes gyászközgyűlés keretében emlékeztek meg a modern Magyarország apostolának, Prohászka Ottokár nagy egyéniségéről és megfogadták, hogy minden esztendőben fiúi hálával hódolnak majd emlékének. Azóta tíz esztendő telt el. Szent István megyéje és városa hálattal szívvel teljesítette ezt az önként vállalt kötelességét és minden alkalommal felkerlte egy-egy közeleti egyéniségét, hogy emlékszed keretében méltassa a nagy püspök jelentőségét. Most, hogy az eucharisztikus év és a Szent István centenárium kapcsán a boldogult nagy püspök hamvait ünnepélyesen átviszik az e célra épült monumentális emléktemplomba, a krónikás hivatásához méltón össze kívánjuk foglalni mindazon beszédek sorát, amelyek Prohászka Ottokár egyéniségét megvilágították.

1928. ápr. 2-án *Dr. Kövess Emil* törvényszéki elnök Székesfehérvár elárvult közönségének érzelmét fejezte ki, amikor Prohászka Ottokár és Székesfehérvár lelki kapcsolatáról beszélt.